

על שני חדשים מחללין את השבת: על ניסן ועל תשרי.

שהרי קביעת חדשים אלו חשובה. ומצאנו שתיקנו חכמים שבתן שלוחין יוצאין לסוריא להודיע לבני הגולה מתי נקבע ראש חדש.

ובהן מתקנין את המועדות. (498)

והיות שתיקון המועדות תלוי בשני החדשים הללו, התירו לחלל עליהם את השבת.

וכשהיה בית המקדש קיים, היו מחללין אף על כולן, על כל החדשים, מפני תקנת הקרבן, כדי שיקריבו את קרבן מוסף של ראש חדש בזמנו.

גמרא:

שנינו במשנה: על שני חדשים מחללין את השבת. שבהן [בניסן ובתשרי] שלוחין יוצאין לסוריא.

ותמהינן: וכי על שני חדשים בלבד היו השלוחין יוצאים, ותו לא ולא יותר?!

ורמיננהו סתירה מהמשנה הקודמת:

אתון דלא ידעיתו בקביעא דירחא, אתם שאינכם בקיאים בסדר קביעות החדשים, אזי, בניסן, כי הזיתו סיהרא דמשלים ליומא, כאשר תראו שהירח נראה כל הלילה עד הנץ החמה (497) — בעירו המירא. בערו את החמץ שבידכם.

ומקשינן: אימת משלים, באיזה תאריך הירח זורח עד הנץ החמה? בחמיסר, בט"ו בחודש!

והא אנן מארביסר מבערינן! הרי צריך לבער את החמץ ב"ד ניסן ולא בט"ו ניסן!

ומתריצין: לדידהו, דמגלו להו עלמא. ליורדי הים, שכל העולם גלוי לפניהם, ואין שום דבר שמפריע להם לראות את קצה השמים — מארביסר משלים. כבר ב"ד לחודש הירח נראה עד הנץ החמה.

מתניתין:

כא-ב מן התורה, עדים שראו את חידוש הלבנה בשבת, הרי הם מחללים את השבת, ויוצאים מחוץ לתחום, אל ירושלים, כדי להעיד לפני בית דין.

אך חכמים אסרו לחלל את השבת על רוב החדשים מלבד, ניסן ותשרי, כדלהלן:

ואחר כך הלבנה מתחילה להתחסר, וזריחתה מתאחרת בלילה, וכנגד זה אף שקיעתה מתאחרת ביום, עד סוף החדש [תוספות לעיל כ ב ד"ה חצות].

498. ומאחר שהיו שולחים שלוחין באותם החדשים, לכן הם חשובים ומחללים עליהם את

497. סמוך למולד, הלבנה יוצאת בתחלת היום וזורחת עד תחילת הלילה [בשעות היום אין הלבנה נראית בעודה קטנה], ושוקעת מיד. ובכל יום הלבנה מתאחרת וזורחת מאוחר יותר ביום, וכנגד זה שקיעתה מתאחרת בלילה, עד ט"ו בחדש, שאז הלבנה יוצאת בתחילת הלילה וזורחת כל הלילה, ושוקעת כשמאיר היום.

[ולפיכך, בשאר החדשים שהשלוחין יוצאים עליהם, חילול השבת של העדים לא יתן זמן נוסף למהלך השלוחין, וכדלהלן, מה שאין כן בניסן ותשרי:]

מפני שכאשר אירע שהלבנה התחדשה בשבת, אזי בשאר חדשים שהשלוחין יוצאים, בין אם העדים יעידו בשבת ויקדשו את החדש בו ביום, ובין אם העדים לא יחללו שבת ובית דין יקדשו את החדש למחרת [ביום העיבור], בכל האופנים השלוחים יוצאים במוצאי שבת:

אם קדשוהו בשבת, יוצאים במוצאי שבת מפני שאין הליכתם דוחה שבת. ואם לא קדשוהו בשבת, הרי ברור שיקדשוהו מחר, ובשאר החדשים השלוחין יוצאים מהערב.

אבל, בניסן ותשרי, אם העדים לא יחללו שבת, ובית דין יקדשו את החדש למחרת, לא יוכלו העדים לצאת במוצאי שבת עד שיגיע היום ויאמרו בית הדין מקודש. ונמצא שיתקצר הזמן שהעדים יכולים ללכת בו, ולא יגיעו למקומות הרחוקים לפני פסח. (500)

שהי שנינו במשנה הקודמת: **על ששה חדשים השלוחין יוצאין!**

אמר תירץ אביו:

הכי קאמר, כך התכוין התנא לומר: **על כולן**, על שאר החדשים שהשלוחין יוצאים, היו השלוחין יוצאין **מבערב**.

אף על פי שאין בית דין יושבים ומקדשים את החדש אלא ביום, אם ידעו השלוחים שודאי יקדשו בית דין את החדש ביום שלמחרת, היו יוצאין בערב שלפניו.

כגון, שכבר ביום כ"ט בחדש, או בליל שלושים נראה חידוש הלבנה בבירור, וודאי יש עדים בדבר.

או, כגון, שבת דין לא קידשו את החדש ביום השלשים. וודאי שיקדשוהו למחרת.

אבל, **על ניסן ועל תשרי** לא היו השלוחין יוצאים — **עד שישמעו מפי בית דין** שיאמרו "**מקודש**" ביום. (499)

שלשים יום], בכל זאת אין השלוחין יוצאין, מפני שחכמים חששו שאם השלוחין יצאו בחדש מעובר מבערב, אזי גם בחדש חסר שנראה בבירור, יקדימו ויצאו מבערב, כדרך שרגילים לעשות בשאר חדשים. תוספות וראשונים. [אבל דעת הרז"ה שבחדש מעובר היו השלוחין יוצאים מבערב, ועיין שם שפירש פירוש אחר בגמרא כאן. ועיין ראשונים].

500. כשחל יום השלשים באדר בשבת, וראו העדים את הלבנה בו ביום, הרי אם העדים יחללו שבת, ויעידו שהלבנה התחדשה, ויקדשו בית דין את החדש על פיהם, אזי העדים יצאו

השבת. כך פירש רש"י כאן.

אבל להלן בגמרא פירש רש"י פירוש אחר. [ומובא להלן בהסבר הגמרא].

499. כאשר ראו בבירור את הלבנה ביום כ"ט או בליל השלשים, לא היו השלוחים יוצאין בניסן ותשרי, מפני שחוששין שמא בסופו של דבר יחליטו בית דין לעבר את החדש, והמועדות יתקלקלו.

וגם כאשר בית דין לא קידשו את החדש ביום השלשים, אין השלוחין יוצאין בליל השלושים ואחד, ואף על פי שאין ספק שיעשו את ראש חדש באותו היום [שהרי אין חדש יתר על

תניא נמי הכי: על כולן יוצאין מבערב, על ניסן ועל תשרי — עד שישמעו מפי בית דין מקודש.

תנו רבנן:

מניין שמחללין עליהן את השבת?

תלמוד לומר [ויקרא כג]: "אלה מועדי ה' מקראי קודש אשר תקראו אותם במועדים". הזהיר הכתוב שקריאת המועדים מקראי קדש תהיה במועדים ולא אחר כך, והדבר תלוי בקידוש החדש על ידי בית דין.

[ואף ראש חדש קרוי מועד, ולכן מדאורייתא מחללים שבת בכל החדשים אף שאין בהם מועדים].⁽⁵⁰¹⁾

יכול, שמא תאמר, כשם שמחללין העדים את השבת עד שיתקדשו [לפני שהחדשים התקדשו] כדי שיתקדשו בזמנם, כך מחללין השלוחין את השבת לאחר שהחדשים התקדשו עד [כדי] שיתקיימו המועדות בזמנם.

תלמוד לומר: "אשר תקראו אותם". ללמדך כי דוקא על קריאתם אתה מחלל. ואי אתה מחלל על קיומן.

שנינו במשנה: וכשהיה בית המקדש קיים מחללין אף על כולן מפני תקנת הקרבן.

תנו רבנן:

בראשונה היו מחללין אף על כולן אפילו משחרב בית המקדש.

אמר לחן רבן יוחנן בן זכאי: וכי עכשיו יש קרבן שצריך לחלל בשבילו את השבת?

לכן, התקינו שלא יהו מחללין אלא על ניסן ועל תשרי בלבד.

מתניתין:

משנתנו ממשיכה לדון בחלול השבת של העדים:

ותירץ רש"י: עיקר הטעם שהעדים מחללים את השבת, זהו כדי שיתקדש החדש במועדו, וכמו ששנינו במשנה "ובהן מתקנין את המועדות", וזהו משום שנאמר [ויקרא כג]: "אשר תקראו אותם במועדים". וכפי שהגמרא תבאר להלן. והטעם שהמשנה הזכירה "שבהם שלוחים יוצאין לסוריא", זהו כדי לייפות וליישב את הטעם שהעדים מחללים את השבת. ועיין טורי אבן.

501. תוספות. [ורבנן אסרו לחלל את השבת, ולא התירו אלא בניסן ותשרי, שתיקון המועדות תלוי בהם. רש"י במשנה].

במוצאי שבת ויוכלו ללכת את כל ימי החול של השבועיים שלפני פסח, דהיינו 12 ימים שלימים. אבל, אם העדים לא יחללו את השבת, הרי השלוחין לא יוכלו לצאת עד למחרת ביום, ופסח יחול ביום א'. והעדים לא יוכלו ללכת 12 ימים שלמים. שהרי אין הם רשאים לצאת עד יום א' לאחר שיאמרו בית דין "מקודש" [כך פירש רש"י. אבל עיין בספר המאור].

והקשה רש"י: הרי השלוחין עצמם אינם מחללים את השבת בשליחותם, ואיך יתכן שמחמת שליחות השלוחים, יחללו העדים את השבת?

ואגב שהגמרא הביאה את הפסוק, מביאה הגמרא שמועה בשם רב ושמואל, שדרשו מקרא זה:

רב ושמואל נחלקו אם ניתנו לשלמה המלך שערי בינה כפי שניתנו למשה רבינו. כדלהלן:

חד אמר: מהו "מזוקק שבעתיים"?

"שבעתיים" היינו 7*7, כלומר 49.

מכאן שחמישים שערי בינה נבראו בעולם.

וכולן — ניתנו למשה, חסר שער אחד.

שנאמר [תהילים יב] "מה אנוש כי תזכרנו. ותחסרהו מעט מאלהים", ממלאכים. (504)

ואותו המזמור נדרש [בפרק רבי עקיבא] על משה רבינו. (505)

ומאחר שנאמר על משה "שבעתיים" כלומר שניתנו לו 49 שערי בינה, למדנו שחמישים שערי בינה נבראו, שהרי נאמר "ותחסרהו מעט".

ועל זה נאמר [קהלת יב]: "בקש קהלת למצוא דברי הפיץ".

כלומר, בקש קהלת להיות כמשה.

יצאה בת קול ואמרה לו [שם בהמשך המקרא]: "וכתוב יושר דברי אמת!"

בין שנראה הירח בשעת חידושו בעליל, בכירור, שהשמים היו בהירים [תפארת ישראל], בין שלא נראה בעליל, מחללין עליו את השבת.

רבי יוסי אומר: אם נראה בעליל אין מחללין עליו את השבת, מפני שודאי ראוהו גם אנשי ירושלים, ויכולים להעיד בלא לחלל את השבת.

מעשה שעברו בלוד יותר מארבעים זוג [זוגות] של עדים בדרכם לירושלים להעיד על חידוש הלבנה, ושבת היתה, ועיכבם רבי עקיבא בלוד, מפני שאין צורך בכל העדים הללו.

שלה לו רבן גמליאל: אם מעכב אתה את הרבים כשאין בהם צורך, נמצאת מכשילן לעתיד לבוא, שימנעו מלבוא להעיד, כשיראו שאין דבריהם נשמעים, ושמה בעתיד יהיה צורך באחד מהם שהוא לבדו ראה את חידוש הלבנה. (502)

גמרא:

והוינן בה: מאי משמע דהאי "עליל" — לישנא דמיגלי הוא?! מנין למדנו ש"עליל" הוא מלשון גילוי [שהדבר ניכר לכל]?

אמר רבי אבהו: אמר קרא [תהילים יב]: "אמרות ה' אמרות טהורות [כמו] כסף צרוף [שצורפים אותו] בעליל לארץ במקום מגולה שבמעמקי הארץ, מזוקק שבעתיים. (503)

504. רש"י בתהילים, ר"ח.

502. רמב"ם.

505. מהרש"א נדרים לח א.

503. מצודות.

לא מפני שמצטרפין זה עם זה לעדות אחת [שהרי הקרובים אינם כשרים להעיד זה עם זה]. אלא כדי שאם יפסל אחד מהן, שאם יכשל אחד מהם בדיבורו כשבית דין יבדקוהו, יצטרף השני עם אחר. (506)

רבי שמעון אומר: אב ובנו וכל הקרובין הפסולים בשאר העדויות, כשרין לעדות החדש.

אמר רבי יוסי: מעשה בטוביה הרופא שראה את החדש בירושלים, הוא ובנו ועבדו משוחרר.

וקבלו הכהנים אותו ואת בנו [כרבי שמעון שהקרובים כשרים].

ופסלו את עבדו המשוחרר, מפני שסברו מצריך שהעדים יהיו מיוחסים. (507)

וכשבאו לפני בית דין, קבלו אותו ואת עבדו המשוחרר, שדינו כדין ישראל, ופסלו את בנו, כדעת חכמים, הפוסלים את הקרובים לעדות החדש.

גמרא:

אמר רב לוי: מאי טעמא דרבי שמעון?

דכתיב [שמות יב]: "ויאמר ה' אל משה ואל אהרן, בארץ מצרים לאמר: החדש הזה לכם".

כבר נאמר במשנה תורה [דברים לד]: "ולא קם נביא עוד בישראל כמושה".

וחד מהם אמר: בנביאים לא קם כמושה, אבל במלכים קם.

אלא, במה אני מקיים את המקרא "בקש קהלת למצוא דברי הפין"?

כך כוונת המקרא: בקש קהלת לדון דינין שבלב על פי חכמתו, שלא בעדים ושלא בחתראה.

יצתה בת קול ואמרה לו [בהמשך הפסוק] "וכתוב יושר דברי אמת"! כלומר, כבר נאמר במשנה תורה [דברים יז] "על פי שנים עדים יקום דבר".

כב-א שנינו במשנה: מעשה שעברו יותר מארבעים זוג ועכבן רבי עקיבא בלוד וכו'.

תניא: אמר רבי יהודה: חם ושלום שרבי עקיבא עיכבן, שהרי יש לחוש שמא לא יבואו לעתיד לבוא [כמו שאמר רבן גמליאל].

אלא שזפר, ראשה של גדר, עיכבן, ושלה רבן גמליאל, והורידוהו מגדולתו.

מתניתין:

אב ובנו שראו את החדש, את חידוש הלבנה — ילכו לירושלים להעיד.

506. אף על פי שאם נמצא בין העדים קרוב או פסול עדות כולם בטלה ואפילו אם יש שם יותר משני עדים, כמבואר במסכת מכות ו ב, כאן מדובר באופן שהפסול לא התכוין בשעת הראיה

507. תוספות.